

Жапаров Ш., Казыев Н.

АШУУЛАРДЫН АТТАРЫ (аталыштары)

Жапаров Ш., Казыев Н.

ПРЕВЫШЕНИЯ ИМЕН (названия)

Sh. Japarov, N. Kazuyev

TITLE PASSES (transfer)

УДК494.3-3:413.11

Азыркы кыргыз тилиндеги ашуу, бел, белес, дабан, арт сыяктуу сөздөр, алардыт мастилери, аткарган кызматтары тууралуу макалада сөз болуп, Кыргызстандагы ашууларга мүнөздөмө бергенге аракеттер жасалган.

The given article attempts to characterize passes in Kyrgyzstan and such words of modern Kyrgyz language as ashuu, bel, beles, daban, art.

Азыркы кыргыз тилинде ашуу сөзү менен бел (белес), дабан, арт (байыркы убакта апуу маани-синде) сөздөр колдонулат.

Биз алардын бүгүнкү күндөгү маанилүүлөрүнө, коммуникативдик кызматына карай токтолобуз, аталган терминдерге обзор түрүндө бир нече мисал келтирели.

Ала-Бел ашуусу - Бишкек-Ош автомагистрал жолунда. Талас Ала-Тоосу менен Суусамыр кырка тоосунун кошулган жеринде, Чычкан өрөөнүнүн суу бөлгүчүндө -деңиз деңгээлинен 3184 (үч миң бир жүз сексен төрт) метр бийиктикте" (Кыргыз жергеси; Энциклопедия: Жер-Суу аттары, 24-6).

Долон ашуусу - Бишкек-Торугарт эл аралык автожолун аралап өтөт. "Ички Тянь-Шанда. Байдулу жана Соңкөл тоолорунун кесилишинде. Сары-Булак жана Кичи-Кара-Кужур сууларынын арасын бөлүп турат. Бийиктиги 3030 (үч миң отуз) метр.

Кызарт ашуусу - "(кыз жана байыркы кыргызча: арт, апуу: кыз ашуу). Ички Тянь-Шанда: Кочкор жана Жумгал өрөөндөрүн байлаштырат. Кум-Бел (Кызыл-Бел) жана Баба-Ата тоолорунун ортосунда. Бийиктиги 2664 (эки миң алты жүз алтымыш төрт) метр. Ашуу аркылуу авто жол өтөт (Кыргыз жергеси: Энциклопедия: Жер-Суу аттары, 1990,175-6.)

Өйдөгү Кыз ашуу жана бийиктиги 2664 (эки миң алты жүз алтымыш төрт) м.

Демек - анчалык бийик эместигин эске алыш, бул байыркы кыргыз тилиндеги сөз аягындагы [р] жана [з] тыбыштарынын алмапгуусуна таянып, бул кыз ашуу эмес, кыр ашуу (демек, анчалык бийик эмес ашуу) дегенди түшүнөбүз.

Өтмөк апуусу Бишкек-Ош - автожолуна Талас аймагынан кошулган аймагы "Талас Ала-Тоосунун чыгыш бөлүгүндө. Түштүк жана Түндүк өтмөк өрөөндөрүнүн жабык төрлөрүнүн ортосуна батыш

түздүктүн калдыктарынын үстүндөгү бел". (Кыргыз жергеси: энциклопедия: Жер-суу аттары, 1990, 237-бет).

Талдык ашуусунан Ош-Кытай-эл аралык авто жолу өтөт. Алай кырка тоосунда. Алай жана Гүлчө өрөөндөрүн байланыштырат. Бийиктиги 3615 (үч миң алты жүз он беш) метр. (Кыргыз жергеси: Энциклопедия: Жер-суу аттары, 1990,271-6.).

Төө-Ашуу (бел) - Бишкек - Ош-автомагистрал жолунда Кыргыз Ала-Тоосунун борбордук бөлүгүндөгү ашуу. Кара-Балта өрөөнүн төрүндө (Долон-дун башында). Деңиз деңгээлинен бийиктиги 3586 (үч миң беш жүз сексен алты) метр. (Кыргыз жерге-си: Энциклопедия: Жер-суу аттары, 1990,290-6.)

Чапчыма ашуусу. "Чаткал кырка тоосунун борбордук бөлүгүндө. Бийиктиги 2841 (эки миң сегиз жүз кырк бир) метр."... (Кыргыз жергеси: Энцикло-педия: Жер-суу аттары, 1990,324-6.).

Эшек-арттоосу- "Борбордук Тянь-Шаньда. Ак-Шыйрак тоосунун чыгышында. Үч-Көл жана Ак-Шыйрак (Сары-Жаздыш оң куймалары) сууларынын арасында жайгашкан. Кеңдиги боюнча 50 (элүү) кмга созулат. Жети-Өгүз районунун аймагында. Орточо бийиктиги 4200 (төрт миң эки жүз) м. Эң бий-ик жери 4384 (төрт миң үч жүз сексен төрт) м. Тоо ортосун карай бийиктейт. Кыры батышында тик чокулуу, борбордук жана чыгыш бөлүгү тайпагыраак келип, байыркы түздүктөрдүн калдыктары кездешет. Тоо капталдары майда кокту-колоттуу. То-онун түштүк-батыш капталы жазыраак келип, бир аз жантайыңкы" (Кыргыз жергеси: Энциклопедия: Жер-суу аттары, 1990, 364-6.)

Келтирилген мисалдагы арт деген сөзгө жана "борбордук жана чыгыш бөлүгү тайпагыраак" деген маалыматтарга таянып, бул чөжөмдө ашуу болгондугун чамалайбыз.

Адамдардын-коомдун жашоосуна (турмуш-тиричилик шартына) ылайык-мурдагы доордо (азыркы учурда да) ат менен тоонун бул жагынан тигил тарабына өткөн-кайткан абалга карата апуу сөзү колдонулат. Аталган ономастикалык –топоним-дик терминге "Кыргыз жергесинде" (Энциклопедия: Жер-суу аттарында, Фрунзе, 1990) атайын термин катары-статусу бар аталыш иретинде көңүл бурулуп, тийиштүү назар ташталган. Дал мына упул

жагдайды эсепке алып, аталган эмгектин маалыматтарына ой жүгүртүүдөн баштайбыз, ашууларга атай-ын-кеңири кайрылабыз.

Нурбек Акматов аттуу жаш топонимист "Ысык-Көл топонимиясы" (Каракол, 2009) деген монографиясы менен "Ысык-Көл жер-суу аттарынын сөздүгү" (Каракол, 2009) аттуу чыгармасында -сөздүк катары кайрылган. өйдөдөгү аталган эмгектердин маалыматтары - негизги таяныч даректерден болуп саналат да, "Ашуулар" деген бөлүмүбүздүн өзөгүн өргө тартат. Ошондой эле Л.Сулайманованын "Народные географические термины в топонимии Кыргызстана" (2009, 199) деген эмгеги толуктоого көмөктөш болот деген ойдобуз.

"Кыргыз жергесинде" ашууларга карата төмөндөгүдөй кабарлар камтылган: (төмөндө беттер ушул эмгек боюнча берилет):

Ажыке (9-бет): "Түштүк Сибирь түрктилдеринде ажык-ашуу, белче маанисинде колдонулат; топо-ним ушуга байланыштуу пайда болушу ыктымал". Биздин лингвистикалык ой жүгүртүүбүздө: ашуу (жалпы сөз) + ке (байыркы кездеги географиялык мерчемге карата колдонулган зат атоочтук мүчө, анын синкретикалык дагы мааниси болгон).

Акбогус ашуусу (11-бет) (академик Адышев кырка тоосунун Акбогус (түндүк) жана Дагдул (түштүк-батыш) тармактарынын кошулган жеринде". Бул сөздө - байыркы түрк тилдериндеги: бийик-кысык, кууш деген маанилер камтышкан.

А л а-Б е л ашуусу (24-бетте) (Талас Ала-Тоосу менен Суусамыр кырка тоосунун кошулган жеринде. Ал аркылуу Бишкек-Ош автомобил жолу өтөт. Ал аркылуу Токтогул жана Талас райондорунун мал-жаны Суусамыр жайлоосуна ашырышат. Бул аталышта (жана дагы ала сөзү катышкан топонимдерде - асман мелжиген, көк тиреген, өтө бийик деген маани камтылган.

Аламүд үң апуусу (29-бетте) (Кыргыз Ала-Тоосунда. Ашуу-төр өрөөнүнүн төрүндө). (Буга байланыштуу жогорудагы Ала-Бел ашуусуна карата лексика-семантикалык пикирибизди караңыз).

Андакул апуусу (33-бет) (Академик Адышев кырка тоосунун Эркеч (түштүгүнөн) жана Сарала-Зоо (түндүк) тармактарынын кошулган жериндеги ашуу. Андакул (чыгышынан) жана Бүлөлү (батышынан) өрөөндөрүн байланыштырган жол өтөт.

А н д ы г е н ашуусу (34-б.: текст ичинде): Түркстан кырка тоосунун түндүк капталындагы - [ашуу]. Биздин ономастикалык баамыбыз боюнча: иран-тажик тилдеринде анд (өсүмдүк, дарак маанисиндеги-байыркы-санскрит тилиндеги) анда керек-телген.

Ара-Бел ашуусу (34-б.:) (Ички Тянь-Шаньда. Тескей жана Жетим-Бел тоолорунун кошулган жеринде. Ашуудан Ара-Бел жана Барскоон суулары башталат. Барскоон-Ак-Шыйрак автожолуна жакын (6 км.). Ашуу аркылуу Жети-Өгүз районунун малы сыртка (жайлоого) ашырышат. Бул жерде-ушул текст ичинде (Жетим-Бел деген да апуу жөнүндө сөз болуп жатат, чечмелеп айтканда, аталыш термин катары

(элдик географиялык түшүнүк иретинде берилбегени менен дагы бир ашуу тууралуу сөз болуп жатат). Демек, кыргыз жергесинде ашуулар ушул кезге чейин али толук изилдене элек.

Ашуу-Төр ашуусу (46-б.) (Тескей Ала-Тоосунун чыгышын улап, Меридиан кырка тоосуна такалат. Кыргыз ССРи менен Казак ССРинин чек арасы боюнча созулуп жатат. Тоодо Ашуу-Төр (3933 м.), Көк-жар (3009 м.), Каска-Төр (3229 м.) жана баппса ашуулар бар). Жогорудагы ашууларга карата, толуктап айтканда, ашуулар дагы деле болсо (ар кандай өңүттөн) изилдене электигин колдойт).

Бадаларт апуусу (47-48-б.) - тарыхый топоним. Какшаал кырка тоосундагы ашуунун аты. Тан династиясынын тарыхына караганда, бул ашуу Бода, Бада (Бодалин), Баньядо деген аттар менен 7-8-кылымдан бери эле белгилүү. В.В.Бартольддун (1893) ою боюнча Бода (Бада) Какшаалдагы Бедел тоосун билдирет. Чындыгында Бада түрк. Тилиндеги бадал деген сөздүн калккасы (семантикалык көчүрмөсү болушу керек. Махмуд Кашкари өзүнүн "Түрк тилдеринин сөздүгүндө" - Бадаларт-Үч-Турпан менен барсагандын (Барскоондун) ортосундагы бир жай, өтүүгө кыйын чоку экенин айкындайт. Үч-Турпандыктар Бедел ашуусун азыр деле Бадал-Даван дешээри жөнүндө саякатчы С.Сапаргулов (1879-жылы) жазган. Ашуунун, тоонун андан башталган суунун кыргызча аты башынан бери эле Бедел. Сибирдик тарыхчы И.Г.Андреев кыргыз жеринде Беделен деген адам жеткис аскалуу улуу тоо бар деп, мындан 200 (эки жүз) жыл мурда эле жазып кеткен. Орус саякатчысы Мокин (1820-жылы) Беделди ашып, аны картага түшүргөн. Немес географы-саякатчысы А.Гумбольдт Тянь-Шаньдагы эң белгилүү ашуунун бири Бедел деп 1831-жылы белгилеген. Бедел апуусу аркылуу түрк элдери эзелте-ден бери катташып келген кербен жолу аркылуу көптөгөн саякатчылар, мисалы, 1885-жылы Н.М.Пржевальский да ушул жол-ашуу менен өткөн. Азыркы учурда ал дагы деле тоо алпизми боюнча аракеттенгендер, саякатчылар үчүн кызыгуу жаратат. **Барскоон** ашуусу (53-54-б.) - Тескей Ала-Тоонун борбордук бөлүгүндө. Барскоон суусу менен Ара-Бел ойдунун башында. Кыргыз мамлекети үчүн ашуунун чарбачылыкта мааниси чоң. Ички Тянь-Шандын сырттарын Ысык-Көл өрөөнү менен байланыштырат. Ашуу илгертен эле жол катнашы болгон. Азыр ал аркылуу автомобиль жолу жана жогорку вольттуу электр линиясы (тизими) өтөт.

Бед ел ашуусу (57-б.:) - Какшаал кырка тоосунда. Суук-Кыр жана Карабел тоолорунун аралыгында. Апуудан Бедел суусунун сол куймасы Ыштык (Ак-Шыйрактын алабы) башталат. Беделдин бели эзелтеден бери эле катташкан кербен жолу болгон. Бул ашууну түрк элдери Бадаларт деп аташат. Ушул көрүнүштөн сөз башында (биринчи муунда) [а-э(е)] кең үндүүлөрдүн-тыбыштарынын алмашы-лышын байкайбыз жана аталган ашууда арт сөзүнүн топонимдик архаизм түрүндө сакталгандыгын байкайбыз

да, ономастикалык байыркылык менен жаңы кубулушту (ошондой эле жаңы курамды) датуябыз.

Беш-Ташапгуусу (60-б.) – Талас Ала-Тоосунун борбордук бөлүгүндөгү Беш-Таш ашуусундагы мөңгүдөн башталат... Мындай аталыш аталган эмгекте атайын эмгекке атайын сөздүк индекси менен берилбеген. Мындан анын бүгүнкү турмушта кызматы анчалык айкын эместигин же солгундап бара жаткандыгын баяндайбыз.

Долон апгуусу (77-78-б.) - Ички Тянь-Шанда. Байдулу жана Соңкөл тоолорунун кесилишинде. Сары-Булак жана Кичи-Кара-Кужур сууларынын алабын бөлүп турат. Ашуу аркылуу Бишкек -Торугарт авто жолу өтөт. Кыргыз мамлекети, анын ичинде Нарын областы үчүн экономикалык (ошондой эле экологиялык) мааниси зор. Тыбыштык-фонетикалык курамына грамматиктердин назары менен көз жүгүртсөк: эки компоненттен: дол (с+у+с) +он (ү+с) турат да, бул морфологиялык бирдикке көп маанилүүлүк мүнөздүү экендигин айпшыейт.

Дөрө ашуусу (80-б.) - Күнгөй Ала-Тоонун батышында. Дөрө сууларынын башында. Дөрө ашуусу аркылуу Ысык-Көл районунан Көк-Ойрок жайлоосуна мал ашырышат. Бишкек, Алматы шаарларынан чыпкан туристтердин туруктуу жолуна айланган. Октябрь-май айларында ашууну кар басып, жол жабылып, байланыш токтолот. Сөз башындагы тыбыштык алмапгууга [т-д] таянып, бул ашуулардын апгуусу же бир нече ашуунун ирдүүсү деп божомолдоого арзыйт.

Ж а м а н-Д а в а н (эмгек боюнча: 83-84-б.) - Бул аталышка ылайык, (даван, дабан сөзүнө таянып), ашуу болгон деп боолголойбуз, анткени иран-тажик тилдеринде эскертилген сөз ашуу маанисинде керектелген. Эмгекти жаратуучулар тарыхый географиялык факторлорду эске алып болушу ыктымал. Ушул эле маалыматты ушул эмгектин 86-бетиндеги "Жаңы Даван мөңгүсү" деген маалымат менен салыштырууга болот, башкача айтканда, биздин өйдөдөгү оюбуз кубатталып тургансыйт.

Ж а р ы к-Б е л апгуусу (90-б.) - Терек-Тоо менен Алайкуу кырка тоолорунун кошулган жериңде... Ой-Бала жана Кичи-Казык капчыгайларынын башында. Ашуу ортонку палеозойдун кумдук, сланец, аки-таш тектеринен турат. Июнь-сентябрь айларында жол ачылат. Бул топонимдеги: бел, ашуу деген сөздөр географиялык синонимдик мааниде керектелген. Мунун өзү аталган топонимдик бирдик, аталган аймакта чындап эле ашуу болгондугун (азыр деле бар экендигин) ырастайт.

Ж у у н к у ашуусу (99-б.) -Тескей Ала-Тоодо. Жууку суусунун башында Ички-Тянь-Шань (Ара-Бел өрөөнү) менен байланыштырат... Июнь-октябрда ачык. Ашуу аркылуу мал ашырылат.

К а л д а м а ашуусу (114-115-б.)-Фергана тоо тизмегинде, Көгарт сууларынын башында... Ал аркылуу Ош облусунун Нарын, Жалалабат облустары менен байланыштырган авто жолу өтөт. Ашуунун мойногу түзөң, шагылдуу жана кумдуу, түндүк-чыгыш капталы тигирээк. Чарбачылыкта

мааниси чоң. Азыркы ономастикалык контекстте байкалбаган-байкалган бийиктик (ашуу) маанисинде, анын маңызында тарыхый жана диалектилик нюанс да камтылган.

Калмак ашуу (115-б.) - биринчи аталышы: (115-бетте): Кемин районундагы Чоң-Кемин айыл советине караштуу "Чоң-Кемин" совхозунун аймагында; экинчи аталыш (ошол эле бетте): Күнгөй Ала-Тоонун батыш бөлүгүндөгү апгуу. Ашуу июнь-октябрь айларында ачылат (кар кетет). Чоң-Кемин (Чүй облусу) менен Ысык-Көл өрөөндөрүн байла-ныптырат. Бул ашуунун (ашуулардын) пайда болушу - Кыргыз-калмак мамилелерин кучагына камтыйт, чечмелеп айтканда...

Экинчи бир топонимикалык эмгек - Нурбек Акматовдун "Ысык-Көл жер-суу аттарынын сөздүгүндө" (2009, 67-б.) төмөндөгүдөй маалымат бар: "Ысык-Көл өрөөнүндөгү ашуунун аты. Күнгөй Ала-Тоонун батыш бөлүгүндө. Бийиктиги 3250 м. Түндүк бети бир кыйла тик, түштүгү жантак. Белде майда шагыл, беттерде кумай кездешет. Чоң-Кемин менен Ысык-Көл өрөөндөрүн байланыштырат. Манастын учурунда калмактар Чоң-Ашуудан өтүп, кыргыздарга кол салышкан. Кара-Сазда чоң согуш болот. Көп калмак кырылат, анан калгандары ашууну карай качышат. Ошол окуядан кийин, бул ашуу Калмак-Ашуу аталып калган. Мында тарыхый окуяга байланыштуу мурдагы аталышы жаңы мазмунга ээ болгондугун байкайбыз.

К а р а - Б у у р а апгуусу (122-б.)-Талас Ала-Тоосунда. Кара-Буура (Таластын сол куймасы) жана Каракасмак (Чаткалдын оң куймасы) сууларынын башынан орун алган. Бийиктиги 3305 м. Тоо кырларынын ашуудагы салыштырмалуу бийиктиги 500-600 м. Түндүгү чополуу тик бет; түштүгү куюлма шагыл, кумдуу. Ашуу үстүнкү протерозой филлит, кумдук, алевролит тектеринен туруп, мойногу чополуу жана корумдуу келет. Ал аркылуу өткөн авто жол Талас жана Чаткал өрөөндөрүн байланыштырат.

К а т ы н а р т ашуусу (139-б.) - Алай кырка тоосундагы ашуу. Алай (түштүгүндө) жана Гүлчө (түндүгүндөгү) өрөөндөрүн байланыштырат. Бийиктиги 3514 м. Тоо кыркаларынын ашуудан салыштырмалуу бийиктиги 200-300 м. Ашуунун бели анча татаал эмес. Тоо кырлары тайпак, түздүктүн калдыктары кездешет. Негизинен палеозойдун акиташ тектеринен түзүлгөн. Ашуу аркылуу Ош-Хорог авто жолу өтөт.

К а ш к е л ең ашуусу (141-б.)-Иле Ала-Тоосунда. Каскелең суусунун алабында жайгашкан. Ал-маты облусун Кемин өрөөнү менен байланыштырат. Ашуу аркылуу 1856-жылы саякатчы жана географ Н.П.Семенов-Тянь-Шанский өткөн. Июнь-сентябрь айларында жол (ашуу) ачылат.

К е г е т и ашуусу (141-б.)-Түндүк Тянь-Шанда. Кыргыз Ала-Тоосунда. Кегети (Чүйдүн сол куймасы) жана Чыгыш Каракол (Кочкордун сол куймасы) сууларынын башынан орун алган, Бийиктиги 3702 м. Тоо кыркаларынын апгуудан салыштырмалуу бийиктиги 400-500 м. Ашуу аркылуу Чүй өрөөнүнүн

Ийри-Суу жана Суусамыр жайлоолоруна мал ашырылат. Кыш мезгилинде кар калың жаап, ашуу 2-3 айга жабылат.

Көкарташуусу (159-б.)-Фергана тоо тизмегинде Көгарт суусунун башынан орун алган. Бийиктиги 3319 м. Апгуунун бели түзөң. Июнь - сентябрь айларында ачык. Сузак жана Тогуз-Торо райондорун байланыштырган авто жолу өтөт. Көкарт деген сөздөгү элдик географиялык терминге караганда байыркы замандан бери байланыш жолу милдетин аткарып келген болушу ыктымал.

Көк-Алматы ашуусу (165-б.)-Иле Ала-Тоосунда, Көк-Алматы (Чоң-Кеминдин оң куймасы) жана Чоң-Алматинка сууларынын башынан орун алган.

К у б а к ы апуусу (168-б.)-Кыргыз Ала-Тоосунун чыгышында. Орто-Токой, Байдактал өрөөндөрүнүн чек арасынан орун алган. Кочкор жана Тоң райондорунун аймагынан орун алган. Ашуу Боом капчыгайынан Орто-Токой өрөөнүнө түшкөн авто жолу (Бишкек-Кочкор төтө жолу) өтөт. Эл чарбасында мааниси чоң.

К ү р м ө н т ү ашуусу (1.75-б.) - Күнгөй Ала-Тоонун чыгыш бөлүгүндө. Күрмөнтү суусунун башында. Ысык-Көл өрөөнүн Казакстандагы Челек өрөөнү менен байланыштырат. Бийиктиги 3512 м. Айырмач сыяктуу таштуу, корумдуу бел. Жалгыз аяк жол кумайды аралап өтөт. Апрель-октябрь айларында ашуу ачык болот.

Кызарт ашуусу (175-176-б.) - Ички Тянь-Шанда; Кочкор жана Жумгал өрөөндөрүн байланыштырат. Кум-Бел (Кызыл-Бел) жана Баба-Ата тоолорунун ортосунда. Бийиктиги 2664 м. Ашуу аркылуу авто жол өтөт. Ашуу жыл бою ачык. Эмгектин көрсөтүлгөн бетинде: кыз апуу деп берилген. Чындыгында байыркы учурдагы сөз аягындагы [р-з] алмапуусунан кабар берет. Биздин бул оюбузду: ашуунун 2664 м.) бийиктиги - анчалык бийик эместиги, жыл бою жабышбастыгы. Кыз сөзүнө байланыштуу эл оозунда эч кандай уламыштын сакталбагандыгы; эл оозундагы жөнөкөй элдик этнимологиянын айтылышы далил боло алат.

К ы з ы л - А р т апуусу (177-б.) - Чоң-Алай тоосунда Кыргыз жана Тажик мамлекеттеринин (ССРлеринин) чек арасында. Кызыл-Арт суусунун батышынан орун алган. Бийиктиги 4280 м. Ашуунун бели түзөң, түндүк капталы тик, түштүгү жантайыңкы, бара-бара Памирдин тайпак тоолоруна өтөт. Ашуу жыл-бою ачык. Ал аркылуу Ош-Хорог авто жолу өтөт. Эл чарбасында мааниси чоң.

К ы з ы л - Б е л ашуусу (177-б.) - Ички Тянь-Шанда. Нарын кырка тоосу менен Ала-Мышык тоосунун тутумдашкан жеринде. Нарын өрөөнү менен Ат-Башы өрөөнүн байланыштырат. Абсолюттук бийиктиги 2295м.ден (Кызыл-Бел) 2600 мге (Чарча) чейин. Ашуу аркылуу Бишкек-Торугарт авто жолу (эл аралык жолу) өтөт.

К ы н д ы ашуусу (183-184-б.) - Ички Тянь-Шанда. Жаңы-Жер тоосу ичкерип, Ат-Башы тоосуна коңгулган жеринде. Бийиктиги - 3398 м. Ат-Башы өрөөнүн

Ак-Сай жайлоосу менен авто жол жыл бою байланыш болуп турат.

М а к б е л ашуусу (203-б.) - Кыргыз Ала-Тоосунун батышында. Кыргыз жана Казак мамлекеттеринин чек арасында. Нылды жана Макбел сууларынын башталышынан орун алган. Апрельден сентябрь айларына чейин ачык. Мал ашырылат.

Өтмөк ашуусу (237-б.) - ТаласАла-Тоосунун чыгыш бөлүгүндө. Түштүк жана Түндүк өрөөндөрүнүн жабык төрлөрүнүн ортосунда батыш түндүктүн калдыктарынын үстүндөгү бел. Бийиктиги 3330 м. Суусамыр өрөөнүнөн 500 м., Жогорку Талас ойдуңунан 1100 м. көтөрүнкү жатат. Ашуу Талас, Чүй, Нарын, Ош, Жалал-Абад областарын байланыштырат.

Сан-Таш ашуусу (247-б.) - антропогенде жол сымал көтөрүлгөн Тасма жана Чаар-Жон антиклинаалдарынын аралыгындагы бел баскак. Каркыра жана Түп өрөөндөрүнүн чегинде. Бийиктиги 2190м. Айланасындагы өрөөндөрдөн салыптырмалуу бийиктиги 120-150 м. Ашуу аркылуу Ысык-Көл өрөөнүн Алматы шаары менен байланыштыруучу авто жолу өтөт. Аты ашууга жакын жаткан кой таш үймөктөрүнө байланыштуу 10-12 кылымда пайда болгондугу болжолдонот.

С ө ө к (I) ашуусу (260-б.) - Ички Тянь-Шанда, Ара-бел жана Жогорку Нарын өрөөндөрүнүн аралыгында. Сөөк тоосундагы аңгуу. Бийиктиги 4021 м. Ара-Белден 30 м. Жогорку Нарындан 700 м. бийик. Айланасындагы чокулардан 470 м. төмөн турат. Кум-Төр жана Үч-Кошой кендерин чалгындоо иштегендерди жана малчыларды тейлөөдө ашуунун мааниси зор.

С ө ө к (II) ашуусу (260-б.) - Фергана тоо тизмегинде. Сөөк (Тар жана Арпанын башы) сууларынын башталышынан орун алган. Бийиктиги 4024 м. Ашуу июль айында ачылып, августтун аягында жабылат. Мал ашырууда мааниси чоң. Алайкуу жана Арпа өрөөндөрүн байланыштырат.

Талдык ашуусу (271-б.)-Алай кырка тоосунда. Алай жана Гүлчө өрөөндөрүн байланыштырат. Бийиктиги 3615м. Ашуу аркылуу Ош-Хорог авто жолу өтөт.

Т е н и з б а й ашуусу (278-б.) - Алай кырка тоосунда. Дароот (Кызыл- Суунун оң куймасы) жана Кичи-Алай (Исфайрам-Сайдын оң куймасы) сууларынын башынан орун алган. Бийиктиги 3627 м. Мойногу түзөң, капталдары түз эмес. Кышында аз убакытка бекип калат. Апуу илгертен эле Алай менен Фергананы байланыштырып турган. Мал чар-басында мааниси чоң.

Терек-Даван ашуусу (Терек-Дабан, 278-279-б.) - Алай кырка тоосунун чыгышындагы ашуу. Терек-Суусунун башында, бийиктиги 4135 м. Фергана менен Кашкарды байланыштырган белгилүү ашуу. Жолунун татаалдыгына карабастан, чукул болгондуктан, кербенчилер көбүрөөк ашкан. Ферганадан Индияны көздөй жөнөгөн орус саякатчысы Ф. Ефремов аны 1780-жылы ашып өткөн.

Тон ашуусу (285-б.) - Тескей Ала-Тоодо. Тоң жана Үч-Эмчек (Кичи-Нарындын башы) сууларынын башынан орун алган. Бийиктиги 4029 м. Кы-шында ашуудагы жол кыска убакытка бекийт. Ашуу аркылуу мал ашырылат.

Тон-Мурун ашуусу (285-б.) - Алай районунун түштүк-чыгышындагы Баш-Алайдын чыгыш чегинде. Бийиктиги 3536 м. Алай жана Чоң-Алай кырка тоолорун туташтырган бел баскан жер. Тоң-Мурундан эл эзелтен эле катташкан, кербен жолу болгон. Андан байыркы Улуу Жибек жолунун бир тармагы өткөн. Советтик мезгилде апгуу аркылуу авто жол салынган. Бул ашуунун атынын пайда болушу ашуудагы түбөлүк тоң кыртышынын жатышына байланыштырышат.

Тору-Айгыр апгуусу (287-б.) - Күнгөй Ала-Тоонун батышында. Түндүк жана Түштүк Тору-Айгыр сууларынын башынан орун алган. Ысык-Көл районунун аймагында. Бийиктиги 3250 м. Туристтердин жолу. Ашуу аркылуу Ысык-Көл районунун малы Көк-Ойрок жайлоосуна ашырылат.

Тору гарташуусу (287-б.) - Торугарткырка тоосунун чыгыш жагындагы Котур-Таш чокусунун (4199 м.) түштүк-чыгыш этегинде, деңиз деңгээлинен 3752 м. бийиктикте жатат. Чатыр-Көлдүн деңгээлинен 22 мге көтөрүнкү. Ашуудан башталган авто жолу Котур-Таштоосун айланып өтүп, Нарын шаарына келет.

Тосор ашуусу (287-б.) - Тескей Ала-Тоодо, Тосор жана Үч-Эмчек (Кичи-Нарындын башы) сууларынын башталышында. Бийиктиги 3839 м. Апгуу аркылуу Ысык-Көл өрөөнүн Тондун сырты менен байланыштырган авто жолу өтөт. Мал ашырылат. Кышында аз убакытка ашуудагы жол жабылат.

Төө-Ашуу (290-б.) - Кыргыз Ала-Тоосунун борбордук бөлүгүндөгү ашуу. Кара-Балта өрөөнүнүн төрүндө (Долондун башында). Деңиз деңгээлинен бийиктиги 3586 м. Ашууга көтөрүлгөн жол Абала суусунун Кара-Балтага куйган жеринен (2060 м. бийиктиктен) башталыш 14 км аралыска салыштырмалуу 1430 м. бийиктикке тик каптал менен өйдөлөйт. Долон өрөөнүн бойлогон жол менен 3080 м. бийиктикке жетип, белче менен батышындагы жанаша жаткан төрдүн таманындагы майда көлдөргө чейин көтөрүлөт. Кошуна төрдүн башы касаба болгондуктан, жол көлдөн чыпыпты көздөй бурулуп эки төрдүн ортосундагы кыска тик капталдуу кыры менен 3400 м. бийиктиктен чукул бурулуштар аркылуу өйдөлөп ашууга жетет. Бел эзелтен Чүй жана Суусамыр өрөөндөрүн байланыштырат. 1960-ж. деңиз деңгээлинен 3120 м. Бийиктиги тоону тепши (Түндүк жана Түштүк Долон касаба төрлөрүнүн тамандарын туташтырган) 2,8 км. Узундуктагы тешкен тоо (тоннель) курулган. Ал аркылуу Бишкек- Ош авто жолу өтөт.

Чамынды ашуусу (32-б.) - Молдо-Тоодо. Жумгал жана Ак-Талаа райондорунун аймагында. Чы-мынды (Көкөмерендин жана Нарындын куймалары) сууларынын башынан орун алган, Бийиктиги 3184 м. Дшуу май айында ачылып, октябрда кайра жа-былат. Ашуу

аркылуу негизинен мал ашырылат. Жумгал жана Ак-Талаа райондорун байланыштырат.

Чанач ашуусу(323-б.)-Чаткөл кырка тоосунун орто бөлүгүндө. Бийиктиги 3408 м. Белинде өсүмдүк жок. Апгуу май-октябрь айларында ачык. Фергана жана Чаткал өрөөндөрүн байланыштырган авто жолу өтөт.

Ч а п ч ы м а ашуусу (325-б.) - Чаткал кырка тоосунун борбордук бөлүгүндө. Бийиктиги 2841 м. Касан-Сайга караганда бети тигирээк. Ашуудан Касан-Сай жана Чаткал өрөөндөрүн байланыштыруучу авто жол өтөт.

Чоң-ашуу (334-б.) - Тескей Ала-Тоонун чыгыш бөлүгүндөгү ашуу. Түргөн-Ак Суунун куймасы Көк-Кыянын жана өттүк суусунун тепши сымал өрөөндөрүнүн төрүндө жайгашкан. Бийиктиги 3822 м. Ашуунун чарбачылыкта (жайыттарга малды ашырууда жана тоо-кен жумушчуларын тейлөөдө) мааниси зор. Ал аркылуу Ысык-Көл өрөөнүн Сары-Жаздын алабындагы өрөөндөр (Көөлү, Эңилчек, Кайыңды, Үч- Көл жана башкалар) менен байла-ныштыруучу авто жолу өтөт.

Чыйырчык ашуусу (345-б.) - Түштүк Кыргызстандагы Алай кырка тоосунун түндүк капталында. Гүлчө менен Талдык сууларынын бөлүп турган Кум-Бел тоолорунун жапыз бөлүгүндөгү бел. Ашуунун бели жайында салкын, жазында түштүк-батышынан соккон катуу шамал менен мөндүр аралаш жамгыр тез-тез кайталанат. Гүлчө жагы бир кычла тик жана эңкейиш. Бул жерде (белдин 5-6 км аралыкта), Жылуу-Суу коктусунда жылуу булак бар. Апгуу аркылуу Ош-Хорог авто жолу өтөт.

Чытты ашуусу (346-б.) - Батыш Тянь-Шанда, Фергана тоо тизмегинде. Чытты (Жазынын оң куймасы) жана Бычан (Алабуганын башы) сууларынын башталышынан орун алган. Бийиктиги 3572 м. Ашуунун мойногу түзөң, капталдары анчалык тик эмес. Ашуу июнда ачылып, сентябрдын аягында жабылат. Бел аркылуу Фергана жана Арпа өрөөндөрүн байланыштырган авто жолу бар. Ашуунун мал чарбасында мааниси чоң.

Шамшы ашуусу (348-б.) - Кыргыз Ала-Тоосунун чыгыш бөлүгүндө. Түндүк жана Түштүк Шам-шы сууларынын баш жагында жайгашкан. Бийиктиги 3570 м. Апгуу эки чокунун ортосундагы ээр сыяктуу кайкыда. Ал аркылуу Кочкор менен Чүй өрөөндөрү байланышкан. Чүй, Кемин райондорунун малы Кыргыз Ала-Тоосунун түштүк капталындагы жайыттарга ашырышат.

Шанек ашуусу (348-б.) – Талас Ала-Тоосунда. Беш-Таш (Таластын оң куймасы), Шанек (Узун-Акматтын сол куймасы) сууларынын башынан орун алган. Бийиктиги 3532 м. Апгуунун мойногу тар жана тик, капталдары терең капчыгайларга түшөт. Ашуу июнн айынан октябрь-ноябрга чейин ачык болуп, мал ашырылат. Талас-Токтогул өрөөндөрүн байланыштырат.

Эчкили-Таш апгуусу(364-б.)-ТескейАла-Тоодо. Чоң-Жылаңач (Каркыранын башы) жана Сары-Жаз сууларынын башында. Бийиктиги 3723 м. Мойногу

тигирээк жана тар келип, капталдары негизинен тик. Ашуу июль-сентябрь айларында ачык болуп, мал ашырылат.

Эшек-Арт апгуусу (364-6.) - Борбордук Тянь-Шанда. Ак-Шышрак тоо тоомунун чыгышында, Үч-Көл жана Ак-Шыйрак (Сары-Жаздыга оң куймалары) сууларынын аралыгында жайгашкан. Жети-Өгүз районунун аймагында. Орточо бийиктиги 4200 м. Эң бийик жери 4384 м. Жайыт. Мал ашырылат.

Кыргыз топонимикасында ашууларга карата дагы бир кызык эмгек - Нурбек Акматовдун "Ысык-Көл жер-суу аттарынын сөздүтү" (Каракол, 2009, 224 б.). Андагы ашууларга карата маалыматтар төмөнкүлөр:

Оролмо (812/122-6.) - Түп районунун Балбай айылынын аймагындагы ашуунун аты. Бул ашуу менен Казакстанга ашат. Бул ашуунун жолу өтө жагымдуу, таштуу болуп, өтө тик ашуу келгендиктен, ат менен секиртип араң ашышкан. Ошого байланыштуу коюлган. Эмнегедир "Кыргыз жергесинде" (Энциклопедия, 1990) аталган ашуу жөнүндө маалымат жок. Демек, энциклопедиялык топонимдик эмгектер али өз наамына толук татый элек, материалдарды маалыматтарды камтуу жагынан жөнөкөй эле сөздүк деңгээлинен өйдө чыга элек.

Орто-Өрүктү (819/122-125-б. Ысык-Көл районунун өрүктү жергиликтүү өз алдынча башкарууга карайт... Башында Орто- өрүктү ашуусу (3628 м.) жайгашкан.

Каракол - Бишкек авто жолуна жакык. Бул ашуу тууралуу "Кыргыз жергесинде" (1990) маалымат жок.

Өкүргон-Көл (830/127-6., ашуу жөнүндө сөз текстин ичинде, уламппта берилген)... Жетим-Тоонун ашуусун этектеп калыптыр (127-б.). Жетим-Бел тоосунун ашуусуна чыга берер жерде жайнаган кишинин өлүктөрү (аталган бетте-уламышта).

Миң-Тур ашуусу (763/116-б.)-Сары-Жаздагы ашуу. Бийиктиги (3714 м). Бул топонимдин туурасы Миң-Туур болуш керек, анткени Миң-Туур - Сары-Жаздагы кыштоонун аты бар.

Семиз-Бел (895/138-6.) - Тоң районунун Коңур-Өлөң айылындагы жайлоонун аты, ал жайлоого өтө турган аймак. Санжыралык маалыматтарга караганда, (Ысык-Көлдүн) арык тукумунан чыккан Кыдыр аке жол жүрүп бара жатып, жанындагы адамдар менен чарчап, Семизге түнөп калышкан экен. Минип бара жаткан аттарын Семиз-Бел жайлоосуна откоруи коюшса, аттар бир түн ичинде эле кар-матпай коюшат, эттүү-күчтүү болуптур. Анткени ал жерде касиеттүү дары чөптөр көп экен. Ошентип, Кыдыр аке бул жердин атын Семиз-Бел атаган.

Бүгүнкү күндүн контекстинен караганда чөбү көп-чөптүү жайлоо. Ушундай эле аталышты Кыргызстандын башка чөлкөмдөрүнөн (мисалы, өзгөн районунан) да учуратууга болот.

Сан-Таш ашуусу (131-6, тексттин ичиндеги маалымат) - Сан-Таш ашуусу өтө бийик эмес. Күнгөй Ала-Тоодогу ашуунун бийиктиги 2020 м. Сан-Таш

шаар чалдыбары (калдыгы, урандысы). Түп суусунун сол жээгинде. Шаар чалдыбары X-XII кылымдарда Сан-Таш эстелиги айылдан 10-15 км. чыгып тарапта. Диаметри 60 метр болгон бийиктиги болжол менен 4 м. Биздин заманга чейинки VI-кылымга таандык. 1959-жана 1976-жылдары Д.Ф.Винник иликтеген. Сан-Таштын аталышы жөнүндө П.П.Семенов - Тянь-Шаньский жазып калтырган маалымат бар. Алардын бирине ылайык: белгилүү кол башчы Аксак Темир (же Темирлан) XVI кылымдын аяк ченинде Азиянын чыгыш өлкөлөрүнө жасаган бир жүрүшүндө (жапырыгында) упул жерден өтөт да, согушка кирер алдында аскерлеринин саны канча экендигин билүү үчүн баягы таш дөбөдөн ар бир жоокер бирден таш алып, жанына таштоосуна буйрук берет. Ошондо бир аз кичирээк келген үйүндү таш дөбө (сан таш) пайда болгон экен.

Соку-Таш (ашуу, 899)/139-б.) - Жети-Өгүз районунун Жаргылчак айылындагы жайлоонун аты. Таштын ушул түрү көп болгондуктан, ашуу Соку-Таш деп аталган.

Сөөк-Ашуусу (904/139-б.) - Сөөк ашуусу -Ички Тянь-Шаньда, Ара-Бел жана Жогорку-Нарын өрөөндөрүнүн аралыгындагы Сөөк тоосундагы апгуу. Бийиктиги 4627 м. Кырка тоонун ортоңку бөлүгүндө. Түштүк капталы тик, дайыма жалаңач, түндүгүн кар, мөңгү каптап жатат. Чокуга жакын Сөөк суусу башталып, ашуу жатат. Карыялардын айтуусунда (уламыш боюнча): "Жетим-Бел тоосунун ашуусунда качандыр бир убакта кырылган 292 адамдын сөөгү коюлган. Ошондон бери ашуу Сөөк апгуусу болуп аталган". Апгуунун аркы бети да, берки бети да сөөк. Бул жердин суугунан мал да, эл да кырылган.

Сары-Мойнок (871/134-6.) - Жети-Өгүз районунун Барскоон капчыгайындагы ашуунун аты. Ангуу 2900 м. бийиктикте. Мойнок деген иттик мой-ну сыяктуу: бир жеринде кар жок; бир жеринде кар болуп көрүнөт.

Орто-Өрүктү (819/122-6.)- Ысык -Көл районунун өрүктү жергиликтүү өз алдынча башкаруусуна караштуу айылдын аты. Суусу, ашуусу да бар.

Орто-Өрүктү ашуусунун бийиктиги-3628 м. өрүктү топониминин келип чыгышы-тоодогу жапайы өскөн өрүктөргө байланыштуу...

Кунан-ашуу (654/103-б.) - Сары-Жаздагы жердин, ашуунун аты. Эңилчектеги Жылуу-Булактын мөңгүсүндө. Бул ашууну кунан менен ашып, Кайыңцыга түшсө болот. Ошол себептен ушундай аталган.

Тез (950.1/145-б.)-ашуунун, кыштоонун аты. Эңилчекке бара жатканда бул ашуу аркышуу ат менен тез эле ашып түшкөн. Ошондо жол кыскартылгандыктан, бул жерде (ашууну) Тез деп аташкан. Бул апгуу, ал тууралуу "Кыргыз жергесинде" (1990) чакан болсо да маалымат жок.

Теке-Төр (955/147-6.)-Сары-Жаздагы төрдүн аты. Чоң - Ашуудан түшкөндөн кийин, текеси көп төр бар.

Тору-Айгыр (987/152-153-б.) - Ысык-Көл районундагы айылдын, суунун, ашуунун, жарым аралдын, тумшуктун, шаар чалдыбарынын аты.

Уламыш. ... Кыздын калыңына Ысык-Көлдүн Тескей жагындагы жашаган кудасына атактуу жылкы жаныбарын чоң урмат менен алып барат. Бирок Тору айгыр өз үйүрүнө тушалган тушоосу (жиби) менен Ысык-Көлдөн сүзүп өтүп, азыркы Тору-Айгыр айылынын тушунан чыгат да, Тору-Айгыр ашуусундагы өз үйүрүнө барып копгулат. Ошол окуядан кийин тоодогу ашуунун бели да, аймактагы айыл аты да Тору-Айгыр деп аталып калган экен.

Өйдөдөгү текстте (билинип да, билинбей да) апгуу, бел деген сөздөр топонимдик синоним катары берилип жатат.

Тосор (988/153-6.) - Жети-Өгүз районундагы айылдын, ашуунун, колтуктун, өрөөндүн жана тумшуктун аты.

Туура-Боз-Бел (1010/156-6.) - Сырттагы белдин аты. Белдин топурагы боз түстө болгондуктан, Боз-Бел аталат. Туура дегени - белдин түз болуп өзгөчөлөнүп: тургандыгына карата болгон.

Туура-Суу (1013/156-6.-текст ичинде)- ... Туура-Суу тоосу (3965 м.), ашуусу (3785). Улахол тоосу (4003 м.), ашуусу (3625 м.).

Түз ашуусу (1020/157-6., текст түшүндүрмөсү жок).

Түздүн бүктөөсү (1021/157-6.) - Сары-Жаз сыртындагы жер аты. Ачык-Таштын апгуусу менен жанаша келет.

Үч-Кавдка (1047-/160-6., текст ичинде) - Чымынды-Сайдан Каркыраны көздөй ашканда.

Үч-Күнгөй (1053/161-6.)-Ысык-Көлрайонундагы ашуунун, жердин аты.

Чагыр (1062/163-6.)-Ысык-Көл облусунун сыртындагы жердин, жолдун, ашууйун аты. Бикиртик кыштоосунда. Чагыр-тик келген өрдөш жер, мурда атжолуболгон.

Чакыр-Корум (1065/163-6.) - Сары-Жаздагы ашуунун, жердин, суунун аты. Чакыр-Корум ашуусу 3710 метр бийиктикте. Чакыр-Корумда таштуу келген кууш жер бар. Ошондон улам аталган.

Чоң-Ашуу (1099/168-6.) - Тескей Ала-Тоонун чыгыш бөлүгүндөгү ашуу. Ашуу аркылуу Ысык-Көл өрөөнүнүн Сары-Жаздын алабындагы өрөөндөр (Көөлү, Эңилчек, Кайыңды, Үч-Көл жана башкалар) менен байланыштуу авто жол өтөт. Апгуу бийик болгондуктан ушундай аталган.

Чоң-Жылаңач (1107/170-6., текстинде ашуу жөнүндө сөз болот) - Эчкили-Таш апгуусунан башталып, кууш колот аркылуу агат.

Чоң-Таш (1135/174-6., текст ичинде) - Чоң-Таш апгуусу да бар. Бийиктиги 3404 метр. Айыл-дын жогору жагындагы чоң ташка байланыштуу коюлган.

Эчкилүү-Таш (1209/186-6.) - Сары-Жаздагы айылдын, ашуунун, суунун аты. Апгуу Тескей Ала-Тоодогу Чоң-Жылаңач (Каркыранын башы) жана Сары-Жаз сууларынын башында. Бийиктиги 3723 метр. Ашуу карбондун акиташ теги, акиташ чополуу сланец, кумдук, кангломерат тектеринен турат.

Эшек-Арт тоосу (1211/186-187-6., текст ичинде)... -1. Эшек-Арт ашуусунда жүргүнчүлөр көп

жүрүшкөн. Бул апгуу чоң апгуулардай эмес, жалпак келген ашуу. Кытай мамлекетинен сарттар эшек менен көп ашышар эле, ошондон Эшек-Арт аталып калган. Эшек-Арт үч жолдун айрылыппы. Ушул жерден Сары-Челекке, Үч-Көлгө жана Ак-Шыйракка кетет. Ашуу эшек менен ашууга оор болгондуктан ушундай аталган.

Айрым ашуулардын аттарына ономастикалык, лексико-семантикалык өңүттөн анализ жасоо өтө кыйын. (Мисалы, Кынды: "Кыргыз жергеси", 1990,184). Мындан алардын аталышы көп кылымды башынан кечиргендигин, шумер дооруна барып такаларынан маалымат берет.

Арт сөзү, топонимдерде, анын соңку курамында кезигет: Болгарт өрөөнү ("Кыргыз жергеси", 1990,51), Кезарт ("Кыргыз жергеси", 1990, 142), Көгарт ("Кыргыз жергеси", 1990,159), Кызарт ("Кыргыз жергеси", 1990,175-176), Эшек-Арт тоосу (Ак-матов, "Ысык-Көл жер-суу аттарынын сөздүгү", 2009, 186-187). Бул аны топонимдик сенек форма (формант) деп айтууга негиз берет.

Бел (Акматов: Көк-Бел, Көтөрмө-Бел, Кум-Бел), кээде Белес сөзү, ашуу деген элдик топонимге салыштырмалуу бир аз жапызыраак (анчалык бийик эмес) көрүнүшкө карата колдонулары туюлат. Белгиленген сөздөрдө упундай эле маани, түрк тилдеринде, бир аз тарыхый өңүттө Л.Сулайманованын "Народные географические термины в топонимии Кыргызстана" (Б, 2009,120-121-6.) деген эмгегинде берилген. Кээде сөөк сөзү - ашуу жана мазар маанисинде да пайдаланылат (Караңыз, "Сөөк-Ашуусу-ушул бөлүмдө).

Жерибиз тоолуу келгендиктен жана элдин экономикасы (ошого негизделгендиктен) ашуулар тоо ичиңге жайыт которуу (көчүп-конуп жүрүү) тынымсыз кыймылды жараткан (жаратында турат). Мына ошондуктан ашуулар (алардын табигый мүнөзү), элибизди ар качандан бир качан ар кандай өңүттө кызыгуусун жараткан, жаратып да турат, жарата берери да бышып.

Жаш ономаст Нурбек Акматовдун, "Ысык-Көл жер-суу аттарынын сөздүгү" (Каракол, 2009) эмгеги түзүлүшү боюнча, ичиндеги макалалар мазмуну боюнча жөнөкөй, түшүнүктүү, ошол эле учурда илимий адабияттарга шилтеме жасоо жолу менен жазылгандыктан, кызыктуу-кунт коюп окууга арзыйт.

Кыргызстандын аймагындагы ар бир ашуунун (анын бийиктигине, жапыздыгына карабастан) өзүнө гана таандык-тоонун табигый (татаал дагы, катаал дагы) жүзү бар. Аны байкай билүү (ономастикалык өңүттөн дагы) өтө кылдаттыкты - сезгичтикти талап кылат.

Пайдаланылган адабияттар:

1. Н.Акматов "Ысык-Көл жер-суу аттарынын сөздүгү" (Каракол, 2009,186-187-6.);
4. Бартольд В.В. Кыргыз жана Кыргызстандын тарыхы боюнча тандалма эмгектер.-Б.: Айбек, 1997,-456 б.;
5. Кыргыз жергеси, Энциклопедия: Жер-суу аттары, 1990,24-б.;

6. Л.Сулайманова "Народные географические термины в топонимии Кыргызстана" (Б, 2009, 120-121-стр.);
7. Л.Сулайманова "Кыргызско-русский словарь народных географических названий Кыргызстана" (Б.: Лакпринт, 2002, 66 стр.).

Рецензент : д.филол.н., профессор.Т.Марызов